

УДК 368.013

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ірина Лащик; Ірина Кондрат; Петро Віблій; Василь Білець

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

Резюме. Присвячено дослідженню сучасного стану й тенденцій розвитку страхового ринку в Україні. Проаналізовано ряд показників, які характеризують стан розвитку страхового ринку, а саме: кількість страхових компаній, які займаються ризиковими видами страхування й страхуванням життя; обсяг та динаміка валових страхових премій і страхових виплат; динаміка кількості укладених договорів з добровільних та обов'язкових видів страхування, а також угод про перестраховання; обсяг та динаміка активів і страхових резервів вітчизняних страхових компаній. Проведено порівняльну характеристику зазначених вище показників із аналогічними показниками зарубіжних країн. Виявлено, що страховий ринок України за своїм розвитком значно відстає від країн Європи, США, Китаю, Японії та інших розвинених країн. Причиною такого низького розвитку є складна економічна ситуація в країні спричинена такими факторами, як зміна влади у 2015 році, окупація частини території РФ, що похитнуло до того нестабільну економіку. Хоча за останні роки економічна ситуація в країні стабілізувалася, але цього поки що недостатньо, аби страховий ринок досягнув рівня розвитку країн з розвинутою економікою. Результати досліджень наведено у вигляді таблиць та графічних інтерпретацій. Визначено й охарактеризовано фактори позитивного та негативного впливу на розвиток вітчизняного страхового ринку. Основним фактором, що впливає на ринок страхування й забезпечує його стабільність, є контроль заходів, що підвищує рівень страхової культури населення та надійність страхових компаній. Такі заходи збільшать попит на страхові послуги, страховики будуть зацікавлені робити свою справу якісніше, що призведе до стабілізації фінансового ринку. Такого ефекту можна досягти у випадку, якщо держава і страхові компанії будуть діяти скоординовано, тобто держава забезпечуватиме страховий ринок нормативною базою з необтяжливим наглядом, а страховики чесно й сумлінно виконуватимуть свою роботу. Розроблено ряд рекомендаційних заходів розвитку вітчизняних страхових компаній та ринку страхування привабливішим, розвиток медичного страхування, оскільки медицина є досить дорогою, а доходи низькими, а також упровадження нових страхових продуктів у зв'язку з розвитком усіх галузей господарювання.

Ключові слова: страхова компанія, перестраховання, страхові резерви, ризик, страховий ринок.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.05.105

Отримано 01.07.2020

UDC 368.013

UKRAINIAN INSURANCE MARKET: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Iryna Lashchyk; Iryna Kondrat; Petro Viblyi; Vasyl Bilets

Lviv Polytechnic National University, Iviv, Ukraine

Summary. The paper is devoted to the investigation of the current state and trends of the insurance market in Ukraine. A number of indicators characterizing the state of insurance market development, such as: the number of insurance companies engaged in risky types of insurance and life insurance; volume and dynamics of gross insurance bonuses and insurance payments; dynamics of the number of concluded agreements on voluntary and compulsory types of insurance, as well as reinsurance agreements; volume and dynamics of assets and insurance

reserves of domestic insurance companies are analyzed in this scientific paper. Comparative analysis of the above mentioned indicators with similar indicators of foreign countries is carried out. It is defined that the insurance market of Ukraine lags far behind the countries of Europe, the USA, China, Japan and other developed countries. The reason for such low development is the difficult economic situation in the country caused by such factors as the change of power in 2015, the occupation of part of the territory by the Russian Federation, which shattered the previously unstable economy. Although the economic situation in the country has stabilized in recent years, this is not enough for the insurance market to reach the level of developed economies. The investigation results are presented in the form of tables and graphical interpretations. The factors of positive and negative influence on the development of domestic insurance market are determined and characterized. The main factor influencing the insurance market and ensuring its stability is the control of measures increasing the level of the population insurance culture and the reliability of insurance companies. Such measures will increase the demand for insurance services, insurers will be interested in doing their best and these factors will result in financial market stabilization. This effect will be achieved if the state and insurance companies act in coordinated manner, i.e. if the state provides the insurance market with regulatory framework with unobtrusive supervision, and insurers perform their work honestly and conscientiously. A number of recommendations for the development of domestic insurance companies and the market in general are developed. The main measures are to attract capital not only from European countries, making the insurance market more attractive, but to develop the health insurance, as medicine is quite expensive and the income is low, as well as to introduce the new insurance products due to the development of all industries.

Key words: insurance company, reinsurance, insurance reserves, risk, insurance market.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.05.105

Received 01.07.2020

Постановка проблеми. Фінансовому ринку відводиться одна із головних ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки країни. Саме тому його розвиток, і в тому числі розвиток кожної його структури, є досить важливим. Однією з таких складових фінансового ринку є страховий ринок, який є одним із ланок загальноекономічного механізму реалізації сталого розвитку, на якому забезпечується формування та реалізація страхових послуг.

Страховий ринок визначається як система економіко-правових відносин між покупцями, продавцями послуг із страхування та перестраховування та їхніми посередниками, у результаті яких здійснюються мобілізація, розподіл і перерозподіл грошових коштів

Основними завданнями страхового ринку є:

- забезпечення стабільного функціонування суб'єктів господарювання в умовах невизначеності й ризику;
- озброєння уповноважених органів інструментами економіко-страхової політики [1].

Актуальність даної теми можна пояснити тим, що розвиток ринку послуг страхування можна віднести до одних з необхідних частин ринкової інфраструктури, адже він тісно пов'язаний з іншими ринками. Такими ринками, наприклад, є ринок ЦП та капіталу, споживчий ринок, ринок засобів виробництва, ринок праці та робочої сили. За допомогою страхування можна стимулювати ділову активність підприємців і саме тому в економічно розвинених країнах воно набрало широкого розмаху.

Завдяки тому, що страхування забезпечує й підтримує рівень життя й добробуту як окремої людини, так і окремої групи людей, його можна вважати інструментом як фінансового, так і соціального захисту населення. Це проявляється в тому, що страхування в умовах ринкової економіки є основним з інструментів, який забезпечує фінансовий захист інтересів громадян від непередбачуваних подій, що призводять до часткової та повної втрати майна, працездатності та здоров'я, появи інших витрат, пов'язаних громадянською відповідальністю.

Страховання є своєрідним фінансовим стабілізатором, важливим у розвитку підприємництва, виробничих галузей, ринкових відносин, державної економіки.

Отож, страхування може виступати фінансовим стабілізатором на мікро- і макрорівнях. На макрорівні це відбувається завдяки оперативному відшкодуванню понесених збитків і відновленню процесу виробництва. На макрорівні забезпечується безперебійне відтворення економічного розвитку [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз страхового ринку України, а саме його сучасного стану і перспектив розвитку, проводили Мельник О. І., Кульбачна Л. А., Жулім М. С., Зайченко К. С., Дзюбенко В. М., Рудь І. Ю., Кондрацька К. В., Матвеєв В. В., Гайдаржийська О. М., Отрошко В. П. та інші. Не зважаючи на наявність великої кількості праць, присвячених цій тематиці, а також ураховуючи динамічні тенденції соціально-економічного середовища, дослідження динаміки страхового ринку є вкрай важливим та необхідним.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку страхового ринку в Україні та визначення перспектив його розвитку.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети необхідно провести аналіз сучасного стану страхового ринку, сформулювати й проаналізувати основні показники, які характеризують страховий ринок, визначити перспективи розвитку ринку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок в Україні значно відстає від розвинених країн. Така ситуація пояснюється тим, що Україна – країна з економікою, що розвивається з такими проблемами, як низький рівень доходу населення, низький рівень розвитку бізнесу, низький рівень довіри населення до фінансових установ та інші.

Регулювання страхової діяльності на законодавчому рівні можна вважати боротьбою держави за «моральну безпеку» своїх громадян.

В Україні страхова діяльність регулюється Конституцією України, Міжнародними підписаними і ратифікованими угодами, Цивільним кодексом України, законами України «Про страхування», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», «Про господарські товариства», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» та іншими, а також постановами КМУ, нормативними актами (інструкції, методики, положення, накази), котрі приймаються відомствами виконавчої влади чи спеціального назначеного органу, що здійснює нагляд за страховою діяльністю, правилами та договорами страхування.

Для надійності страхових компаній на законодавчому рівні встановлюються вимоги, основними з яких є [3]:

- встановлення мінімального розміру статутного фонду страхової компанії, яка займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, дорівнює сумі, еквівалентній 1 млн євро, а страхової компанії, яка займається страхуванням життя, – 10 млн євро за валютним обмінним курсом валюти України;
- впровадження маржі платоспроможності на рівні 18% від суми страхових премій та 26% – від виплат за попередні 12 місяців для ризикових видів страхування, а також 5% – від загальної величини резерву довготермінових зобов'язань для страхування життя;
- видача ліцензій компаніям, які відповідають вимогам і розділення ліцензування для страхування життя та ризикових видів;
- надання права уповноваженому органу на проведення санації, ліквідації й реорганізації страхових компаній та інші.

Законодавче регулювання страхової діяльності має велике значення, адже це передусім боротьба держави за «моральну безпеку» громадян. Аналіз функціонування страхового ринку в Україні показує, що частка страхових платежів з особистого

страхування дорівнює 16,8%, що є досить малим, адже в США і країнах Західної Європи цей показник сягає близько 60%, у Великобританії – 70%, у Японії – 80%, середнє значення по світу становить 58% [4].

Важливим є показник щільності страхування, який показує скільки одна особа витрачає грошей на страхування. Українець у середньому витрачає 65, 4 дол. США, тоді, як в Польщі він знаходиться на рівні 140 дол. США, Японії – 6 тис. дол. США, Німеччині – 1482 дол. США. Розвиненим вважається страховий ринок, якщо показник щільності страхування є більшим 140 дол. США. Як бачимо, цей показник в Україні є вдвічі меншим від нормального мінімального, тобто страховий ринок не є розвиненим.

У 2019 році частка валових страхових премій до ВВП становила 1,3%. Цей показник зменшився на 0,1 в. п. порівняно з 2018 роком. Частка чистих страхових премій до ВВП не змінилася, залишаючись на рівні 1,0%.

Причиною такої незначної частки страхових платежів з особистого страхування є як ментальні особливості населення, рівень доходів населення, який залежить від економічної ситуації в країні, так і прозорість та чесність страховиків. Для отримання повніших даних проаналізуємо основні дані розвитку страхових компаній на страховому ринку України (таблиця 1).

Таблиця 1. Динаміка розвитку страхових компаній в Україні за 2015–2019 роки

Table 1. Dynamics of insurance companies development in Ukraine during 2015–2019

Назва показника	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість страхових компаній, од., у тому числі:	361	310	294	281	233
СК «life»	49	39	33	30	23
СК «non-life»	312	271	261	251	210
Валові страхові премії, млн грн. з них:	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5	53001,2
від страхувальників – фізичних осіб	-	13 220,00	15 555,6	18 431,0	21 632,0
від юридичних осіб	-	12 879,60	12 937,7	17 348,1	19 034,8
від перестраховальників	9 911,30	9 070,70	14 938,5	13 588,4	12 334,4
Валові страхові виплати, млн грн.	8100,5	8839,5	10536,8	12 863,4	14338,3
Кількість договорів, крім договорів з обов’язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, тис. од.	109106,8	61272,8	70658,2	77495,0	80 271,1
Кількість договорів з обов’язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, тис. од.	93 322,5	118198,4	114824,7	123582,5	116 652,6
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2)), млн грн.	60 729,1	56075,6	57381,0	63493,	63 866,8
Величина страхових резервів, млн грн.	18376,3	20936,7	22864,4	26975,6	29 558,8

Джерело: сформовано авторами на основі аналізу [5].

Графічна інтерпретація динаміки страхових компаній в Україні наведено на рисунку 1.

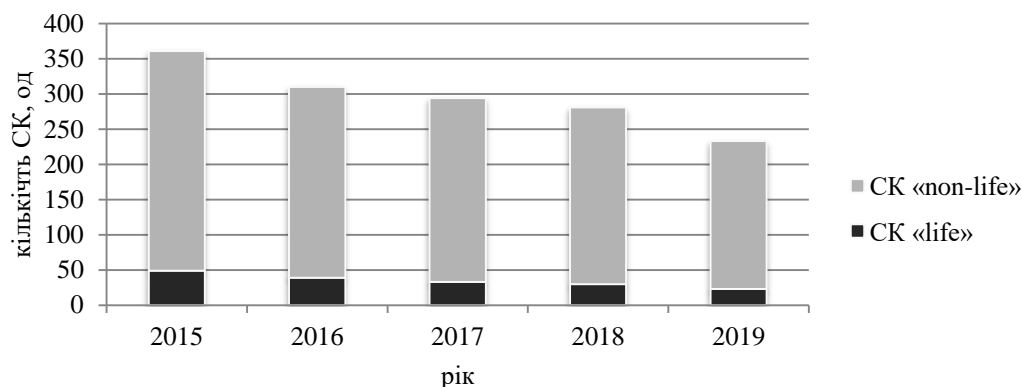

Рисунок 1. Графічна інтерпретація динаміки кількості страхових компаній в Україні (у тому числі СК «life» та СК «non-life») за 2015–2019 роки

Figure 1. Graphic interpretation of the dynamics of insurance companies number in Ukraine (including life and non-life insurance companies) in 2015–2019

Аналіз даних функціонування страхового ринку в Україні, наведених в таблиці 1 показує, що загальна кількість страхових компаній в Україні за період 2015–2019 років скоротилася з 361 СК до 233 СК. Також тенденція є і за видами страхових компаній, тобто спостерігається скорочення як СК «life», так і СК «non-life». Така тенденція є причиною як регулюючої політики державних органів влади, які встановлюють вимоги до страхових компаній для їх надійності й захисту клієнтів, так і складною економічною ситуацією, яка склалася в Україні за останні роки.

Валові страхові премії за період з 2015 по 2019 роки зросли на 23265,2 тис грн. У 2019 році вони становили 53001,2 тис грн. Тобто спостерігається позитивна тенденція даного показника (рисунок 2).

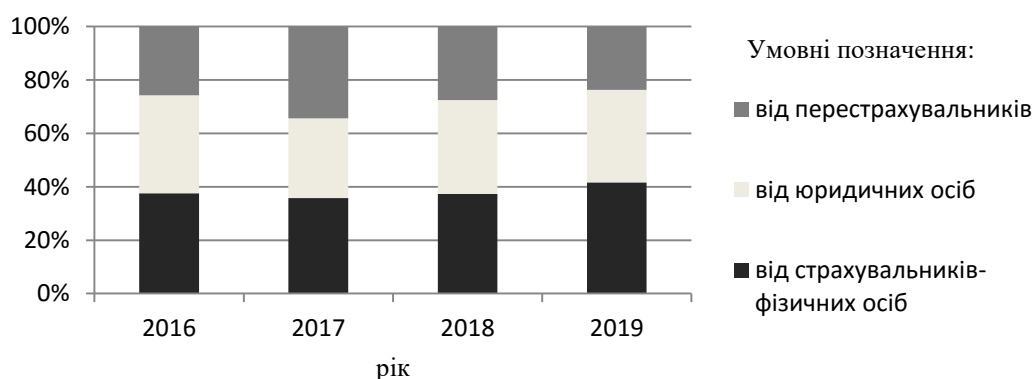

Рисунок 2. Динаміка величини страхових премій в Україні, у тому числі від страховальників – фізичних осіб, юридичних осіб та перестраховальників за 2015–2019 роки

Figure 2. Dynamics of insurance premiums in Ukraine, including those from individual insurers, legal entities and reinsurers in 2015–2019

Таку тенденцію спричинило збільшення надходжень страхових премій саме від страхувальників – фізичних осіб та юридичних осіб. Щодо страхових премій від перестраховальників, то зростання їх величини відбулося лише в 2017 році. Тобто страховики інтенсивніше використовували перестраховання як спосіб підвищення своєї надійності для клієнтів. Але загалом тенденція даного показника була негативною.

Аналіз структури валових страхових премій (рисунок 3) показує, що за 2016–2019 роки найзначнішу частку становлять премії від фізичних осіб. Тобто найактивніше страхування використовує населення. Юридичні особи також досить активно страхують свої ризики. Це забезпечує стабільність виробництва, гарантію отримання прибутку при настанні ситуацій несприятливого характеру.

Частка страхових премій від перестраховальників свідчить, що страхові компанії в Україні активно використовують перестраховання в своїй діяльності як спосіб зниження свого ризику

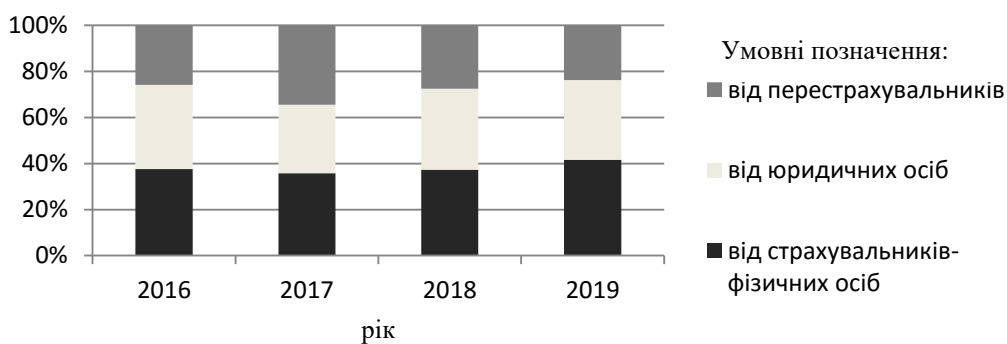

Рисунок 3. Динаміка структури величини страхових премій в Україні, у тому числі від страхувальників – фізичних осіб, юридичних осіб та перестраховальників за 2016–2019 роки

Figure 3. Dynamics of the structure of insurance premiums amount in Ukraine, including those from insured individuals, legal entities and reinsurers in 2016–2019

Валові страхові виплати впродовж аналізованого періоду зростають (рисунок 4). Таке явище є причиною збільшення валових страхових премій, збільшення кількості настання страхових випадків, які є причиною укладання договору страхування. Це ще раз доводить важливість страхування як способу зниження ризику.

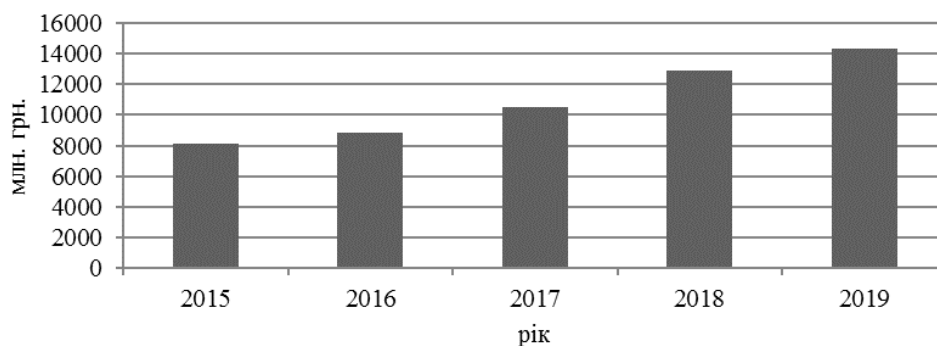

Рисунок 4. Динаміка страхових виплат СК в Україні за 2015–2019 роки

Figure 4. Dynamics of insurance payments of IC in Ukraine during 2015–2019

Аналізуючи співвідношення валових страхових виплат до валових страхових премій, можна сказати, що їх частка досить мала і в середньому за 2015–2019 роки становить 26%. Тобто можна стверджувати, що 74% страхових премій залишаються у розпорядженні страховиків, що дозволяє не тільки покривати витрати на страхову діяльність, але й дає можливість інвестувати значні суми коштів для примноження свого доходу. Саме тому страховий ринок вважається найбільш капіталізованим у порівнянні з іншими на фінансовому ринку. Про це також свідчить величина загальних активів страховиків.

Графічна інтерпретація кількості страхових договорів, у тому числі з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті та інших наведена на рисунку 5.

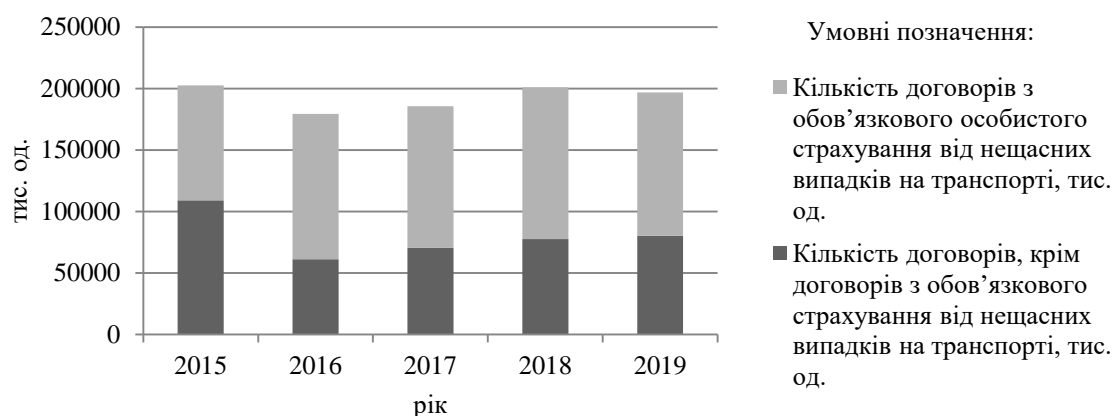

Рисунок 5. Динаміка кількості страхових договорів, у тому числі з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті та інших

Figure 5. Dynamics of insurance contracts number, including compulsory personal accident insurance on transport and others

З рисунка 5 бачимо, що основну частку договорів страхування становлять договори з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті. Частка інших договорів є менша. Лише у 2015 році вона перевищувала кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті.

Зазначена ситуація є досить негативним явищем, адже свідчить, що страхування в жителів України не викликає достатньої довіри, щоб стати одним із способів мінімізації ризику. Причина – є ненадійність страхових компаній, махінації, які дозволяють їм не виплачувати страхові виплати при настанні страхового випадку та неефективна інвестиційна діяльність, що може призвести до банкрутства страхової компанії.

Загальні активи страхових компаній (згідно з формою 1 (П(С)БО 2)) за 2015–2019 роки мають тенденцію до зростання, хоча у 2016 році відбулося скорочення. Причиною може бути те, що деякі СК збанкрутували. Протягом періоду зростає величина страхових резервів. Тобто, страховики збільшують страхові резерви, щоб уникнути ситуацій, які можуть призвести до банкрутства, тобто збільшують свою платоспроможність і надійність. Така ситуація є позитивною, оскільки спричинена збільшенням валових премій і виплат.

Отож, основним фактором, що впливає на ринок страхування і забезпечує його стабільність, є контроль заходів, що підвищує рівень страхової культури населення та надійність страхових компаній. Такі заходи збільшать попит на страхові послуги, страховики будуть зацікавлені робити свою справу якісніше, що призведе до

стабілізації фінансового ринку. Такого ефекту можна досягти у випадку, якщо держава і страхові компанії будуть діяти скоординовано. Тобто держава забезпечуватиме страховий ринок нормативною базою з необтяжливим наглядом, а страховики чесно й сумлінно виконуватимуть свою роботу.

Висновки. Страховий ринок України за своїм розвитком значно відстає від країн Європи, США, Китаю, Японії та інших розвинених країн. Причиною такого низького розвитку є складна економічна ситуація в країні, спричинена такими факторами, як зміна влади у 2015 році, окупацію частини території РФ, що похитнуло до того нестабільну економіку. Хоча за останні роки економічна ситуація в країні стабілізувалася, але цього поки що недостатньо, аби страховий ринок і в загальному фінансовий, досягнув рівня розвитку країн з розвинутою економікою. Не зважаючи на вплив негативних факторів, страховий ринок України продовжує розвиватися. Проаналізувавши тенденції основних показників діяльності СК за 2015–2019 роки, можна припустити, що основними перспективами його розвитку стануть залучення капіталу не лише європейських країн, що зробить ринок страхування привабливішим, розвиток медичного страхування, оскільки медицина є досить дорогою, а доходи низькими, а також упровадження нових страхових продуктів у зв'язку з розвитком усіх галузей господарювання.

Conclusions. The insurance market of Ukraine lags far behind the countries of Europe, the USA, China, Japan and other developed countries. The reason for such low development is the difficult economic situation in the country caused by such factors as the change of power in 2015, the occupation of part of the territory by the Russian Federation, which shattered the previously unstable economy. Although the economic situation in the country has stabilized in recent years, this is not enough for the insurance market, and the financial market in general, to reach the level of developed economies. Despite the negative factors impact, the insurance market of Ukraine is developing. Having analyzed the main indicators of IC during 2015–2019, we can assume that the main prospects for its development are to attract capital not only from European countries, making the insurance market more attractive, but to develop the health insurance, as medicine is quite expensive and the income is low, as well as to introduce the new insurance products due to the development of all industries.

Список використаної літератури

1. Козьменко О. В. Страхування і страховий ринок: термінологія, законодавство і динаміка розвитку. Суми: Ділові перспективи, 2006. 68 с.
2. Городніченко Ю. В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. Гроші, фінанси і кредит. 2017. № 10. С. 569–573.
3. Законодавче регулювання страхової діяльності. URL: <https://buklib.net/books/24296/>.
4. Золотарова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. Економіка і держава. 2017. № 11. С. 413–420.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>.

References

1. Kozmenko O. V. (2006) Strakhuvannya i strakhovyy rynek: terminolohiya, zakonodavstvo i dynamika rozvytku [Insurance and insurance market: terminology, legislation and dynamics of development]. Sumy: Dilovi perspektyvy [in Ukrainian].
2. Horodnichenko YU. V. (2017) Tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku strakhovoho rynku Ukrayiny [Trends and prospects of development of the insurance market of Ukraine]. Hroshi, finansy ta kredyt, no. 10, pp. 569–573.
3. Legislative regulation of insurance activities (ISO). Available at: <https://buklib.net/books/24296/>.
4. Zolotarova O. V. (2017) Klyuchovi tendentsiyi ta priorytety rozvytku rynku strakhovykh posluh v Ukrayini [Key trends and priorities for the development of the insurance market in Ukraine]. Ekonomika i derzhava, no. 11, pp. 413–420.
5. Informatsiya pro stan i rozvytok strakhovoho rynku Ukrayiny (ISO). Available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>.